

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา

รศ.ดร.สมชาย รัตน์ทองคำ

1. ความหมายของปรัชญา

คำว่า “ปรัชญา” ตามพจนานุกรมหมายถึง “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง” ซึ่งมีผู้นำเอาปรัชญาไปเกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น กล่าวว่า ปรัชญาของคนนี้ เป็นอย่างนี้นั่น ซึ่งความหมายของปรัชญาในลักษณะเช่นนี้จะหมายถึงความคิดเห็นหรือความเชื่อของแต่ละบุคคล โดยแต่ละบุคคลจะมีความเชื่อหรือความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคม ครอบครัวยุค และธรรมชาติของบุคคลผู้นั้น ความหมายของปรัชญาในลักษณะเช่นนี้อาจจะถือว่าถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของทั่วไป แต่หากจะพิจารณาถึงความหมายของปรัชญาตามหลักวิชาการแล้ว ความหมายของปรัชญาจะมีความลึกซึ้งและแตกต่างจากความเข้าใจของคนธรรมดาเป็นอย่างมาก ดังต่อไปนี้

คำว่า “ปรัชญา” จะตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Philosophy” และมาจากรากศัพท์ในภาษากรีกว่า “Philosophia” ซึ่งประกอบขึ้นมาจากศัพท์คำว่า “Phileo” แปลว่า “รัก” และ “Sophia” แปลว่า “ภูมิปัญญา” หรือ wisdom ดังนั้นปรัชญาจึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า “ความรักที่มีต่อภูมิปัญญา” ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของกระบวนการคิดที่เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ภูมิปัญญานี้อาจจะได้มาโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลายวิธีประกอบกัน ได้แก่ การสังเกต การจดจำ การประเมินค่า การเข้าใจถึงเรื่องจิตใจ และวิญญาณ การเข้าใจถึงธรรมชาติของความเป็นไปและการเรียนรู้ เป็นต้น ดังนั้น หากจะพิจารณาถึงความหมายของปรัชญาในทัศนะของนักวิชาการแล้ว กล่าวได้ว่า “ปรัชญา” คือ “วิธีการคิดอย่างมีระเบียบเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว หรือเป็นความพยายามที่จะค้นหาความสอดคล้องของแนวความคิด และประสบการณ์ทั้งหมด” (Kneller, 1964 อ้างถึง สัจดี อุทรานันท์, 2532)

2. ปรัชญากับปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาหรือปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษามีความใกล้ชิดกันมาก ปรัชญาทั่วไปเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความจริง วิธีการค้นหาความจริงและคุณค่าของสิ่งต่างๆ ในสังคม แต่ปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์เพื่อนำไปจัดการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาทำไปเพื่อพัฒนาบุคคลพัฒนาสังคมชุมชนให้เกิดความสงบสุข อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น ปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก

การที่กล่าวว่าปรัชญากับปรัชญาการศึกษามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันนั้น อาจพิจารณาได้จากนักปรัชญาและนักการศึกษาที่มีแนวคิดชั้นนำตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบันมักเป็นบุคคล คนเดียวกัน เช่น John Locke, Immanuel Kant, Johann Herbart, John Dewey เป็นต้น นอกจากนี้ ไม่เพียงแต่จุดเริ่มต้นและวิวัฒนาการของปรัชญาและปรัชญาการศึกษาเท่านั้นที่เหมือนกัน แต่ทั้งปรัชญาและปรัชญาการศึกษายังมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันอีกด้วย กล่าวคือ ทั้งปรัชญาและปรัชญาการศึกษาจะสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ ความรู้ ความสัมพันธ์ และพฤติกรรมของมนุษย์ และขณะเดียวกันสาขาวิชาทั้งสองต่างก็มีความสนใจร่วมกันในเรื่องที่จะทำให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีสันติและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3. ข้อแตกต่างระหว่างปรัชญาการศึกษากับปรัชญาทั่วไป

ข้อแตกต่างระหว่างปรัชญาการศึกษาและปรัชญาทั่วไปคือ ปรัชญาทั่วไปเป็นปรัชญาบริสุทธิ์ แต่ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาประยุกต์ และถ้าจะพิจารณาโดยละเอียดแล้วปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับคำถามต่างๆ ในลักษณะเดียวกันกับปรัชญาบริสุทธิ์ ถึงแม้ว่าบางครั้งคำถามจะไม่เหมือนกันก็ตาม แต่จุดมุ่งหมายปลายทางของคำถามนั้น จะเป็นไปในทำนองเดียวกัน

ยกตัวอย่างเช่น ปรัชญาบริสุทธิ ถามว่า “บุคคลเรียนรู้ได้อย่างไร” นักปรัชญาการศึกษาจะถามต่อจากคำถามนี้ต่อไปอีกขั้นหนึ่งก็คือ “สภาพห้องเรียนควรจะเป็นอย่างไร ถ้าจะทำให้คนอยากเรียนรู้มากที่สุด” เป็นต้น

2. ปรัชญาการศึกษาจะพูดถึงเรื่องเฉพาะที่จะนำไปใช้กับการศึกษาเท่านั้น การจะมองถึงปัญหาเกี่ยวกับด้านการศึกษาได้อย่างลึกซึ้ง ก็จำเป็นจะต้องใช้ความเข้าใจในเรื่องปรัชญาทั่วไปด้วยทุกครั้งเสมอ

4. ลักษณะของปรัชญาการศึกษา

ได้กล่าวมาแล้วว่าปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธิ ดังนั้นลักษณะของปรัชญาการศึกษาจะมีความคล้ายคลึงกับปรัชญาบริสุทธินั่นเอง กล่าวคือ ปรัชญาการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) และคุณวิทยา (Axiology) เช่นเดียวกันปรัชญาทั่วไป

1. อภิปรัชญา (Metaphysics หรือ Ontology) เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อหลักความจริงต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การกล่าวว่า “มนุษย์ศึกษาเพื่อหลักความจริงต่าง ๆ” สิ่งนี้นักศึกษาจะต้องคิดต่อไปก็คือ “ความจริงคืออะไร” ความจริงอาจจะเป็นวัตถุหรือสิ่งที่รับรู้ด้วยการสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ก็ได้ หรือความจริงอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เป็นนามธรรมก็ได้ เช่น ความจริงที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความดี ความถูกต้องดีงาม คำถามต่าง ๆ ที่มักถูกใช้ในทางวิทยาศาสตร์ วรรณคดี ก็มักจะเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญาอยู่มาก นักการศึกษาผู้ที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงอภิปรัชญาดีพอ ก็ย่อมจะเกิดความยากลำบากในการที่จะอธิบายปัญหาต่าง ๆ กับผู้เรียนให้เข้าใจโดยแจ่มแจ้ง

2. ญาณวิทยา (Epistemology) และตรรกวิทยา (Logic) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของความจริง ส่วนตรรกวิทยา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ที่มาจากเหตุผล ทั้งญาณวิทยาและตรรกวิทยาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจปรัชญาในสาขานี้ ก็จะทำให้สามารถจัดการศึกษาหรือวิเคราะห์ปัญหาทางการศึกษาด้วยวิธีการอย่างฉลาด

3. คุณวิทยา (Axiology) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

คุณวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า สามารถจำแนกออกเป็น 2 แขนง คือ สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) และจริยศาสตร์ (Ethics) คำถามหลักของคุณวิทยาคือ “อะไรคือความดี ความงาม” อย่างไรก็ตาม นักจริยศาสตร์กับนักการศึกษาต่างก็ไม่ได้สนใจที่จะตั้งระบบจริยธรรมใด ๆ ขึ้นมา แต่ทั้งนักจริยศาสตร์กับนักการศึกษาต่างก็ศึกษาพื้นฐานทางการศึกษาว่า อะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว อะไรคือความสวยงาม หรืออะไรคือความน่าเกลียด

ในทางปฏิบัติผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครู อาจไม่ต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของอภิปรัชญาการศึกษาก็ได้ แต่หากไม่เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับญาณวิทยา และตรรกศาสตร์แล้ว ก็อาจจะทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปด้วยความลำบาก ส่วนคุณวิทยานั้น เป็นปัญหาที่ครูและนักเรียนจะต้องพบโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยกตัวอย่าง เช่น ในการสอนวิชาวรรณคดีหรือประวัติศาสตร์ ทั้งครูและนักเรียนก็มักจะพบว่าเรื่องที่กำลังศึกษาหรือเรียนอยู่นั้น ดี งาม ชั่ว หรือเลวอย่างไร ครูที่มีความรู้ความเข้าใจว่าประเทศชาติ สังคม และชีวิตที่ดีคืออย่างไร ก็ย่อมจะสามารถกำหนดได้ว่าโรงเรียนและนักเรียนที่ดีควรเป็นเช่นใด ในทางตรงกันข้ามครูที่ไม่เข้าใจเรื่องคุณค่าต่าง ๆ ที่ดีพอ ก็ย่อมจะทำให้ไม่สามารถอบรมสั่งสอนนักเรียนให้ถูกต้องตามความต้องการของสังคมได้

5. ปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาทั่วไป โดยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบปรัชญาทั่วไปและปรัชญาการศึกษา

สมัย	ปรัชญาทั่วไป	ปรัชญาการศึกษา
สมัยเก่า	จิตนิยม (Idealism)	สารัตถนิยม (Essentialism)
	สัจนิยม (Realism)	
	นีโอ-ธอมัสซึม (Neo-Thomism)	นิรันตรนิยม (Perennialism)
สมัยปัจจุบัน	ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)	ภาวะนิยม (Existentialism)
		ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
แนวคิดใหม่	ภาวะนิยม (Existentialism)	ภาวะนิยม (Existentialism)
	ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)	ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)

ปรัชญาการศึกษาในกลุ่มต่าง ๆ มีพื้นฐานจากความเชื่อหรือแนวคิดด้านปรัชญาแตกต่างกันออกไป และเนื่องจากการศึกษาเป็นศาสตร์ประยุกต์ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรจะต้องศึกษาถึงแนวคิดต่างๆ ของปรัชญา เพื่อเป็นแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจและมองปัญหาต่างๆ ได้อย่างแจ่มแจ้ง นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ ด้านการศึกษาได้อีกต่อไป ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวความคิดของปรัชญาการศึกษาของกลุ่มต่างๆ จะขอกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาเฉพาะในส่วนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนที่ผ่านมาเป็นลำดับดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism)

ปรัชญาสารัตถนิยม มีลักษณะอนุรักษวัฒนธรรมของสังคม ซึ่ง บราเมลต์ ได้เปรียบเทียบการศึกษาแบบนี้ว่า “เป็นแนวทางที่นำไปสู่การอนุรักษ์วัฒนธรรมของสังคม” ซึ่งปรัชญาสารัตถนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญา 2 กลุ่มคือ ลัทธิจิตนิยม (Idealism) และลัทธิสัจนิยม (Realism) เนื่องจากปรัชญาทั้ง 2 ลัทธินี้มีความเชื่อพื้นฐานแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจะขอกล่าวถึงปรัชญาสารัตถนิยมโดยแยกออกเป็น 2 กลุ่มตามรากฐานของปรัชญาดั้งเดิมดังนี้

1.1 ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิจิตนิยม

นโยบายทางสังคม ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิจิตนิยมถือว่า บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นเครื่องมือของสังคม ดังนั้นบุคคลจะต้องอุทิศตนเพื่อสังคมที่ตนเองอาศัย นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดซึ่งสังคมจะต้องกระทำคือ การสะสมมรดกของสังคมไว้ให้คนรุ่นต่อไป และสืบทอดวัฒนธรรมในสังคมให้คงอยู่ต่อไป

ดังนั้นเป้าหมายทางการศึกษาตามความเชื่อดังกล่าว ตามทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้ จึงมีความเห็นว่า โรงเรียนจะต้องพัฒนาคุณธรรม รักษาไว้และถ่ายทอดซึ่งคุณธรรมของสังคมในอดีตให้คงอยู่ตลอดไปยังบุคคลรุ่นต่อไป ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เป็นความจริง หรือเป็นสิ่งที่ดีงามแล้ว โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องถ่ายทอดสิ่งนั้นไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป

นักเรียน ในทัศนะของนักปรัชญาการศึกษาในกลุ่มนี้มีความเชื่อมั่นว่า ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความรู้สึกริक्तคิดที่จะเป็นสิ่งที่นั่นสิ่งนี้ได้ ดังนั้นถ้าหากได้รับการอบรมสั่งสอนที่เหมาะสม ก็จะเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ตามที่ต้องการได้ หน้าที่ของนักเรียนก็ต้องเปลี่ยนแบบจากครูและศึกษาเล่าเรียนในรายวิชาต่างๆ ตามที่ครูกำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายวิชาที่เกี่ยวกับมานุษยวิทยา นอกจากนี้ นักปรัชญากลุ่มนี้ยังมีความเชื่อว่าโดยธรรมชาติของผู้เรียนที่แท้จริงแล้ว ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่ต้องทำดีที่สุด เพื่อจะทำให้ตนเองเป็นคนที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ครู เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการทางการศึกษา เพราะครูเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างของนักเรียน และเป็นสัญลักษณ์ที่นักเรียนจะต้องทำตัวให้เป็นเช่นนั้น ดังนั้นครูจะต้องทำตัวให้ดีที่สุด และจะต้องพยายามฝึกนักเรียนให้เป็นคนที่มีอุดมการณ์ตามที่ต้องการ

หลักสูตรหรือเนื้อหา นักปรัชญากลุ่มนี้มีความเห็นว่า หลักสูตรจะต้องเน้นการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ และประวัติบุคคลสำคัญ โดยถือว่าประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจสังคมและชีวิตภายในสังคม ส่วน การศึกษาเกี่ยวกับมานุษยวิทยา จะช่วยให้เข้าใจมนุษย์ได้ดีขึ้น

วิธีการเรียนการสอน ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการบรรยาย อภิปรายและทำตามตัวอย่างที่มีอยู่ ที่มีการสืบทอด ต่อ ๆ กันมาตั้งแต่อดีต

ข้อวิจารณ์ นักปรัชญากลุ่มสาร์ตตันนิยมตามแนวของจิตนิยมถูกวิจารณ์ดังต่อไปนี้ คือ

- 1) นักปรัชญากลุ่มนี้แยกร่างกายและจิตใจออกจากกัน ซึ่งเป็นการผิดจากสภาพความเป็นจริง
- 2) ไม่คำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน สอนในสิ่งที่ผู้สอนอยากสอน ในความเป็นจริงแล้วถึงแม้ ความรู้หรือข้อความรู้ทุกอย่างไม่ได้เกิดจากประสบการณ์ทั้งหมดก็ตาม แต่ต้องยอมรับว่าความคิดส่วนมากของ บุคคลมักเกิดขึ้นจากประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมเสมอ
- 3) การตั้งจุดประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาของนักปรัชญากลุ่มสาร์ตตันนิยมนี้ เป็นสิ่งที่สูงเกินไป ซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ไม่สามารถจะกระทำอะไรที่สมบูรณ์ที่สุดได้ทุกอย่าง
- 4) การจัดการศึกษาในแนวทางของปรัชญากลุ่มจิตนิยมจะเป็นแนวทางนำไปสู่ระบบเผด็จการได้
- 5) การให้การศึกษานี้เน้นด้านมานุษยวิทยาแต่เพียงอย่างเดียว (เกิดความสุดขั้ว) ทำให้ไม่มีการ ยอมรับความก้าวหน้าของกลุ่มวิทยาศาสตร์ หรือความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้

1.2 ปรัชญาสาร์ตตันนิยมตามแนวของลัทธิสัจนิยม

นโยบายทางสังคม ปรัชญาสาร์ตตันนิยมตามแนวลัทธิสัจนิยม ได้กำหนดนโยบายทางสังคมในลักษณะ ใกล้เคียงกับลัทธิจิตนิยมซึ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันเป็นมรดกของสังคมเช่นเดียวกัน แต่มรดกทางสังคม ในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้จะหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา ควรมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ 1) เพื่อค้นหาความจริงต่างๆที่มีอยู่ 2) เพื่อ ขยายความจริงและผสมผสานความจริงที่รับรู้แล้ว 3) เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตโดยทั่วไป และเกี่ยวกับหน้าที่ ในอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความจริงที่มีทฤษฎีสันับสนุน 4) เพื่อทำการถ่ายทอดสิ่งต่างๆที่แจ่มชัด อยู่แล้วให้คนรุ่นหนุ่มสาวและคนชรา

ผู้เรียน นักเรียนจะไม่มีอิสระ แต่จะต้องดำเนินการไปตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติและจะต้องอยู่ใน ระเบียบวินัยจนกระทั่งสามารถกระทำสิ่งต่างๆได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ครู จะต้องรับผิดชอบในการแนะนำสิ่งต่างๆที่มีอยู่จริงให้นักเรียนได้รู้จัก โดยวิธีการบรรยาย สาธิต และประสบการณ์ตรง จะต้องให้นักเรียนได้รู้ถึงกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆตามธรรมชาติ และเพื่อเป็นการ หลีกเลี่ยงความลำเอียงอันจะเกิดขึ้นจากครู นักปรัชญากลุ่มนี้จะใช้เครื่องมือสอนและสื่อต่างๆด้วย

หลักสูตร นักปรัชญากลุ่มสัจนิยมจะมองหลักสูตรว่าเป็นสิ่งที่สามารถแบ่งแยกให้เป็นความรู้ย่อยที่ สามารถวัดได้ นักปรัชญากลุ่มสัจนิยมหลายคนได้สนับสนุนแนวความคิดของ Thomdike นักจิตวิทยา กลุ่ม พฤติกรรมนิยมและบิดาแห่งการวัดผลการศึกษาที่กล่าวว่า ถ้าสิ่งต่างๆมีอยู่จริงแล้วสิ่งนั้นจะต้องมีปริมาณและ จะสามารถวัดได้ ดังนั้นลักษณะหลักสูตรของปรัชญาสาร์ตตันนิยมตามแนวของสัจนิยมนั้น นักเรียนจะต้องเรียน การใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาในสังคมของตนเอง นักเรียนจะต้องคุ้นเคยกับ วิธีการทางฟิสิกส์เคมี และชีววิทยา นักเรียนจะต้องเรียนวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ วรรณคดีและศิลปะที่ สำคัญต่างๆของสังคม และในขั้นสุดท้ายควรจะสอนให้รู้เกี่ยวกับปรัชญาและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการ นำเอาความรู้ไปสู่ในภาคปฏิบัติอีกด้วย

วิธีการเรียนการสอน การเรียนการสอนจะเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่างๆเพื่อจะ สามารถเข้าใจในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ วิธีการสอนจะเน้นการอุปมาน (inductive) ซึ่งเป็นการสรุปกฎเกณฑ์ จากข้อเท็จจริงต่างๆที่ปรากฏอยู่ วิธีสอนที่นิยมใช้กันมากก็คือ การทัศนศึกษา การใช้ภาพยนตร์ ฟิล์ม เครื่อง บันทึกเสียง โทรทัศน์ และวิทยุหรือสื่อประกอบการเรียนการสอน

ข้อวิจารณ์ การจัดการศึกษาตามแนวความคิดของปรัชญากลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะขึ้นกับความสัมพันธ์ของเหตุและผลเท่านั้น มักจะไม่คำนึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากอีกประการหนึ่งก็คือ การจัดการศึกษาตามแนวนี้ จะก่อให้เกิดระบบเผด็จการขึ้นมา ทั้งนี้ เพราะการที่ยอมให้ผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเป็นผู้ชี้แนะว่าสิ่งใดเป็นความจริง สิ่งใดไม่เป็นความจริง ก็ย่อมจะเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อสังคมประชาธิปไตย

โดยสรุปแล้ว กลุ่มปรัชญาสารัตถนิยม เน้นการถ่ายทอดทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นหลักเป็นแก่นของสังคมในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานเป็นหลัก ส่วนด้านทักษะก็เน้นทักษะที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต การจัดการเรียนการสอนเน้นการรับหรือปฏิบัติตามระเบียบวินัยซึ่งได้กำหนดไว้อย่างเข้มงวดกวดขัน ไม่ใช่เลือกเรียนอะไรง่าย ๆ ความเจริญก้าวหน้าหรือความคิดริเริ่มขึ้นกับครูผู้สอนจะเป็นผู้จัดหามาให้ ครูเป็นแบบอย่างฉะนั้นครูต้องได้รับการฝึกฝนอบรมมาอย่างดี เน้นให้ผู้เรียนรับรู้และการจำ

2. ปรัชญานิรันตรนิยม (Perennialism)

ปรัชญานิรันตรนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธิ์ลัทธิ Neo-Thomism ซึ่งมีแนวความคิดว่า "ความจริงและความดีสูงสุดย่อมไม่เปลี่ยนแปลง หรือเป็นสิ่งที่เรียกว่า อมตะ" โดยเฉพาะเรื่องของความรู้ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดี ไม่ว่าจะอยู่ที่แห่งหนใดก็เป็นสิ่งที่ดีเสมอไม่ว่าเวลาจะเปลี่ยนไป ปรัชญานิรันตรนิยมจะมีแนวความคิดพื้นฐานดังนี้

นโยบายสังคม ปรัชญานิรันตรนิยมได้เน้นความสำคัญของความคงที่หรือความไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้จึงถือว่า ความจริงหรือความรู้ในอดีตย่อมสามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน และถือว่าศีลธรรมและความรู้ต่าง ๆ มาจากวัดและมหาวิทยาลัย สำหรับโรงเรียนที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษาจะมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมน้อยมาก

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา จุดมุ่งหมายสูงสุดของการศึกษาที่จัดสำหรับคนทุกคนในสังคม และทุกยุคทุกสมัยจะมีความเหมือนกัน นั่นก็คือจะเป็นการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถของคนในสูงขึ้น

ผู้เรียน ปรัชญาการศึกษาของกลุ่มนิรันตรนิยมมีความเชื่อว่า นักเรียนเป็นผู้ที่มีเหตุผลและมีแนวโน้มที่จะก้าวไปสู่ความจริงและความรู้ต่าง ๆ ดังนั้นโรงเรียนจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับความจริงและความรู้เหล่านั้น นักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีเหตุผล ให้มีความจำและให้มีความตั้งใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เป็นเลิศ

ครู ในฐานะของนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมนั้น ครูจะเป็นตัวอย่างและเป็นผู้ควบคุมดูแลและรักษาระเบียบวินัย และเนื่องจากครูจะต้องเป็นผู้ที่ฝึกอบรมนักเรียนให้เป็นคนมีเหตุผลและเป็นผู้มีความตั้งใจในการทำงาน ดังนั้น ครูจะต้องมีคุณลักษณะดังกล่าว และต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน

หลักสูตร หลักสูตรในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมประกอบด้วยเนื้อหาสาระ 2 ประเภท คือ เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับจิตใจซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาทางมานุษยวิทยา และนักปรัชญากลุ่มนิรันตรในสหรัฐอเมริกาหลายคนได้สนับสนุนแนวความคิดที่จะให้ใช้เรื่องราวและวรรณคดีจากหนังสือ *The Great Book* เป็นวิชาพื้นฐานของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้ เนื่องจากมีความเห็นว่า เรื่องราวในหนังสือดังกล่าว ได้รับการพิสูจน์ด้วยกาลเวลามาแล้ว

วิธีการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของกลุ่มนิรันตรนิยมได้ตั้งอยู่บนรากฐานของการฝึกอบรมทางจิตใจและปัญญาโดยใช้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ และเนื่องจากว่าธรรมชาติของผู้เรียนมีความต้องการอยากจะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ดังนั้นนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมจึงใช้ธรรมชาติดังกล่าวของผู้เรียนเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนก้าวไปสู่ความมีเหตุผล วิธีการสอนที่กลุ่มนิรันตรนิยมได้ใช้มากก็คือ วิธีการบรรยายเพื่อให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้ใช้วิธีการให้ท่องจำเนื้อหาสาระต่าง ๆ และวิธีการถาม-ตอบอีกด้วย

ข้อวิจารณ์ การจัดการศึกษาตามความคิดของนักปรัชญานิรันตรนิยมได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่า กลุ่มนี้สนใจเรื่องราวในอดีตเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากว่า ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีมากขึ้น การจะละเลยความก้าวหน้าในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง ประการต่อไปก็คือ ความจริงสุดยอดในทัศนะของนักปรัชญานิรันตรนิยมมักได้มาโดยการนึกคิดและขึ้นอยู่กับคริสตศาสนา ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวมักปรากฏว่า เมื่อมีการทดสอบโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้ว พบว่ามีความผิดพลาดอยู่มาก และประการสุดท้ายกลุ่มนิรันตรนิยมมักจะมองว่า ความรู้เป็นเรื่องที่มีความสิ้นสุดในตัวของมันเอง ซึ่งการมองในลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเหตุผลไม่เพียงพอสำหรับเรื่องของการจัดการศึกษา

โดยสรุปแล้วเมื่อเปรียบเทียบกับปรัชญากลุ่มสารัตถนิยมแล้ว ปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยม เน้นหนักไปทางด้านการพัฒนาปัญญา การใช้เหตุผล โดยยึดความรู้ที่ได้รับการยอมรับแล้วมากกว่าแนวความรู้ใหม่ๆ จึงมักถูกมองว่าอยู่ในกลุ่มพวกหัวสูงกลุ่มพวกนักปราชญ์ จนลืมไปว่าผู้เรียนกลุ่มปัญญาปานกลางและต่ำก็สามารถเป็นพลเมืองดีและสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้เช่นกัน

3. ปรัชญาพิพัฒน์นิยม (Progressivism)

ปรัชญาพิพัฒน์นิยม เป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธ์กลุ่มปฏิบัตินิยม พิพัฒน์นิยมหมายถึง การนิยามหาความรู้ย่อมมีอิสระภาพ มีเสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง เพื่อพัฒนาประสบการณ์และความรู้อยู่เสมออย่างไม่หยุดนิ่ง แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาพิพัฒน์นิยมมีดังนี้

นโยบายทางสังคม นักปรัชญาการศึกษากลุ่มพิพัฒน์นิยมจะถือว่าโรงเรียน เป็นเครื่องมือของสังคมที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของสังคมให้ไปสู่อนุชนรุ่นหลัง โรงเรียนที่ดีควรจะต้องสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคม และควรจะนำนักเรียนไปสู่ความสุขในชีวิตของมนุษย์ในอนาคต การดำเนินการต่างๆ ตามปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้จะเน้นวิธีการประชาธิปไตย

เป้าหมายการศึกษา นักปรัชญากลุ่มพิพัฒน์นิยมมีความเห็นว่าเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการศึกษาคือการสร้างสถานการณ์ที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และถือว่าโรงเรียนเป็นสถาบันที่จะต้องมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ดีขึ้น

นักเรียน เป็นผู้ที่จะต้องพบกับสภาพแวดล้อมต่างๆ นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน และยึดยอมรับว่านักเรียนแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน

ครู ภาระหน้าที่ของครูก็คือ แนะนำแนวทางให้แก่ผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ พร้อมกับจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด ครูจะต้องเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน เช่นเดียวกับนักเรียน และมีหน้าที่ช่วยเหลือนักเรียนในการพัฒนาโครงการต่างๆ ที่นักเรียนได้ทำอยู่ นอกจากนี้ครูควรจะสนับสนุนให้นักเรียนในการพัฒนาโครงการต่างๆ ที่นักเรียนได้ทำอยู่ เป็นผู้สนับสนุนให้นักเรียนได้ร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันกันในการกระทำสิ่งต่างๆ

หลักสูตร ในทัศนะของปรัชญากลุ่มพิพัฒน์นิยมจะยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน และคัดค้านอย่างยิ่งต่อหลักสูตรที่ยึดเอาวิชาเป็นศูนย์กลาง การเรียนการสอนมักยึดเอาความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ดังนั้นหลักสูตรจึงมีความยืดหยุ่นมากที่สุด ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ หลักสูตรแบบนี้มีชื่อเรียกว่า "หลักสูตรประสบการณ์ (experience curriculum)" หรือ "หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (child centered curriculum)"

วิธีการเรียนการสอน ใช้วิธีการเรียนการสอนในหลายลักษณะที่เห็นว่าจะนำมาใช้ได้ และมีความแตกต่างกันตั้งแต่จัดแบบตามสบายจนกระทั่งถึงแบบที่มีระเบียบแบบแผน สำหรับวิธีการที่นิยมใช้มากที่สุดก็คือการทำโครงการ การอภิปรายกลุ่ม และการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล การจัดการเรียนการสอนตามแนวความคิดของกลุ่มพิพัฒน์นิยม จะเน้น "คิดอย่างไร" มากกว่า "คิดอะไร" นั่นคือ เน้นกระบวนการมากกว่าจุดหมายปลายทางของการเรียน

ข้อวิจารณ์ ได้มีนักการศึกษาได้วิจารณ์เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของกลุ่มพัฒนานิยมไว้ดังต่อไปนี้

1) จากหลักการที่ถือเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน และกิจกรรมที่นักเรียนได้ทำเอง จะช่วยให้นักเรียนสามารถก้าวไปสู่การปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดีขึ้นและมีชีวิตที่ดีขึ้น คำถามจึงอยู่ที่การปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น การเข้าสังคมได้ดีขึ้น และมีชีวิตที่ดีขึ้นนั้นมีความหมายอย่างไร

2) ข้อที่ถูกโจมตีอีกอย่างหนึ่งก็คือ การให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจของตนเอง โดยทั่วไปเชื่อว่า จะให้อิสระกับผู้เรียนในระดับสูงกว่าปริญญาตรีในการเลือกเรียนแขนงวิชาต่าง ๆ ก็เนื่องจากว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถทางสติปัญญาสูงเพียงพอ แต่การให้ผู้เรียนซึ่งยังไม่มีความพร้อมทางสติปัญญาเลือกเรียนสิ่งต่าง ๆ ตามความสนใจของผู้เรียนนั้น อาจประสบความล้มเหลวในที่สุด

3) การที่นักปรัชญาพัฒนานิยมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนและคำแนะนำของครูนั้น ได้มีผู้คัดค้านว่าเนื่องจากความรู้มีอยู่มาก และขณะเดียวกันผู้เรียนก็ยังไม่มีความสามารถจำแนกได้ว่าความรู้ไหนมีความจำเป็นและความรู้ไหนไม่มีความจำเป็น ดังนั้น กลุ่มผู้คัดค้านจึงมีความเห็นว่าผู้เรียนควรจะได้เรียนในสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะให้มากกว่าจะเลือกหรือตัดสินใจด้วยตนเอง

4) จากการศึกษาที่กลุ่มพัฒนานิยมได้กล่าวว่าการเรียน โดยการแก้ปัญหาจะนำไปสู่ความงอกงามทางสติปัญญา และได้นำเอาผลการศึกษาค้นคว้าจาก การวิจัย **Eight Years Study** มายืนยันนั้น ก็มีผู้คัดค้านว่าในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังมีตัวแปรอีกมากมายที่ยังไม่ได้ควบคุม ดังนั้น การจะสรุปว่าการเรียนด้วยการแก้ปัญหาเป็นการเรียนที่ดีที่สุดนั้นยังไม่เพียงพอ

5) จากการศึกษาที่กลุ่มพัฒนานิยมกล่าวว่า ผู้เรียนไม่ใช่ผู้ใหญ่ที่ย่อส่วนลงมา ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงควรจัดเพื่อผู้เรียนโดยตรง มีผู้คัดค้านว่า ถ้าหากไม่คำนึงถึงลักษณะที่ผู้เรียนควรจะทำเช่นไรเมื่อเขาเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าผู้เรียนต้องการที่จะเป็นผู้ที่สังคมไม่ปรารถนา เช่น ใช้ชีวิตเป็นอันธพาลจะทำอย่างไร

6) การที่กลุ่มพัฒนานิยมสนับสนุนให้มีการร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันก็มีผู้ท้วงติงว่า ถ้าหากไม่มีการแนะนำถึงความร่วมมือในสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำแล้ว บางครั้งการร่วมมืออาจนำไปสู่การร่วมมือในทางที่ผิดพลาดได้

7) การที่กลุ่มพัฒนานิยมกล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาของกลุ่มนี้ เป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของประชาธิปไตย ดังนั้น ในสายตาของกลุ่มนี้จึงมองการศึกษาของประเทศอื่น เช่น การศึกษาของประเทศฝรั่งเศสว่าไม่เป็นประชาธิปไตย ทั้งๆที่การศึกษาในประเทศเหล่านั้นก็มีความเป็นประชาธิปไตย และเป็นที่ยอมรับกันของคนทั่วทั้งประเทศ

8) สิ่งที่ถูกโจมตีจากประชาชนเป็นอย่างมากคือ จากการศึกษาที่ไม่เน้นความสำคัญด้านเนื้อหาวิชา ทำให้ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์สู่ประเทศรัสเซียไม่ได้ กล่าวคือในปี ค.ศ.1957 รัสเซียได้ส่งดาวเทียมสปุตนิก (sputnik) ขึ้นไปสู่อวกาศเป็นประเทศแรก โดยเหตุนี้การศึกษาแบบพัฒนานิยมจึงถูกโจมตีว่ามีว่า สนใจแต่ผู้เรียน แต่ไม่สนใจเนื้อหาวิชาการเลย (Kneller, 1964 อ้างถึงใน สัจด์ อุทธานันท์, 2532)

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การจัดการศึกษาตามแนวพัฒนานิยมมีแนวโน้มในการต่อต้านแนวความคิดการจัดการศึกษาแบบเก่า ที่เน้นระเบียบวินัย เน้นการเรียนการสอนที่เข้มงวด ที่ต้องทำแบบฝึกหัดตามหลักสูตรและท่องจำเป็นหลัก การจัดการศึกษาตามแนวพัฒนานิยมจะเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา

4. ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ปรัชญาปฏิรูปนิยม มีรากฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เช่นเดียวกับปรัชญาพัฒนานิยม และโดยทั่วไปถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนานิยม บิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมนี้ คือ Theodor Brameld

นโยบายทางสังคม กลุ่มปฏิรูปนิยมมีความเชื่อว่า การศึกษาควรจะเป็นเครื่องมือโดยตรงสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคม ในภาวะที่สังคมกำลังเผชิญปัญหาต่างๆอยู่นั้น การศึกษาควรจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

เป้าหมายการศึกษา การศึกษาควรจะมุ่งให้ผู้เรียนสนใจและตระหนักในตนเอง สร้างความรู้สึกว่าผู้เรียนเป็นสมาชิกของสังคม และสามารถปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้นได้

นักเรียน จะต้องมีความรู้สึกสำนึกในหน้าที่ของการสร้างสังคมใหม่ โดยเหตุนี้ผู้เรียนจำเป็นจะต้องหาประสบการณ์ด้วยตนเองให้มากที่สุด เพื่อจะได้รู้จักตนเองและรู้ว่าจะทำอะไรในสังคมในอนาคต และนักเรียนมีเสรีภาพในการทำสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มากที่สุด

ครู นักปรัชญากลุ่มปฏิรูปนิยมถือว่าครูจะต้องเป็นผู้นำในสังคม สร้างระเบียบแบบแผนที่เหมาะสมให้เกิดขึ้น ครูมีหน้าที่สอนกระบวนการประชาธิปไตยให้นักเรียน สามารถนำกระบวนการนี้ไปใช้ทั้งอยู่ในโรงเรียนและในสังคม

หลักสูตร หลักสูตรในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มปฏิรูปนิยมยึดเอาอนาคตเป็นศูนย์กลาง โดยพยายามจัดให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการจะเป็นในอนาคต เนื้อหาวิชาที่จัดไว้ในหลักสูตรจะเกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาของสังคมปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ เน้นหนักในวิชาสังคมศึกษา มักจะจัดหลักสูตรในรูปของหลักสูตรแบบแกน และยึดเอาภาระหน้าที่ภายในสังคมเป็นหลักในการจัด

การจัดการเรียนการสอน การจัดเวลาสำหรับการสอน จะมีความยืดหยุ่นได้มากเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะต่างๆ ได้ ครูให้เสรีภาพแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตเพื่อส่วนรวม

ข้อวิจารณ์ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมถูกวิจารณ์ในลักษณะที่ว่า ในการปฏิรูปสังคมนั้น ค่านิยมที่ดีที่สุดที่คนในสังคมพึงมีนั่นคืออะไร และสังคมที่จะช่วยให้คนรู้จักตนเองนั้นควรมีลักษณะอย่างไร ปัญหาดังกล่าวนี้ยังหาข้อยุติไม่ได้

แนวคิดการศึกษาของกลุ่มปรัชญาปฏิรูปนิยม มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปสังคม ไปสู่สังคมใหม่ที่มีประชาธิปไตย มีความทัดเทียมของบุคคลในสังคม และเป็นสังคมที่มาจากประชาชนโดยแท้จริงมิใช่สังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การศึกษาจึงมุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการคิด ยึดหยุ่นมีหลักในการทำงาน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของสังคมที่ตนอาศัย ผู้สอนต้องไม่ทะนงว่าเป็นผู้รู้และเก่งผู้เดียวแต่ต้องพยายามประคับประคองและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมตามที่มุ่งหมาย

แนวความคิดใหม่ทางปรัชญาการศึกษา

ในปัจจุบันได้มีแนวความคิดใหม่ทางปรัชญา 2 แนวคือ ปรัชญาภาวะมีนิยม (Existentialism) และปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis) ซึ่งปรัชญาทั้ง 2 กลุ่มนี้ ได้สะท้อนให้เห็นจากการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ในบางแห่ง อย่างไรก็ตามแนวความคิดใหม่นี้ยังไม่ได้ยอมรับกันเป็นที่แพร่หลาย และอาจจะถือว่าเป็นความคิดที่เกิดขึ้นเพื่อเพิ่มทางเลือกในการจัดการศึกษามากกว่าที่นำมาใช้กับการจัดการศึกษาโดยทั่วไป ดังจะได้อธิบายแนวความคิดทั้ง 2 กลุ่มนี้พอสังเขปต่อไปนี้

5. ปรัชญาการศึกษาภาวะมีนิยม (Existentialism)

Existentialism มีความหมายว่า ความมีอยู่ หรือเป็นแก่นแท้ของความจริง ซึ่งเน้นการมีอยู่ของมนุษย์แต่ละคนซึ่งมีวิวัฒนาการและสภาพของตนเอง ปรัชญาการศึกษาภาวะมีนิยม เป็นแนวความคิดที่เน้นความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้ความสำคัญกับเสรีภาพ และความเป็นตัวของตัวเองของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์แต่ละคนที่จะเลือกอย่างเสรี สร้างลักษณะของตนเองตามแบบอย่างตนเองปรารถนา การที่มนุษย์จะกระทำเช่นนั้นได้จำเป็นต้องมีเสรีภาพเป็นสำคัญ โดยจะเป็นเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ ซึ่งเสรีภาพต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจที่มีผลต่อตนเองและผู้อื่นด้วย

นโยบายสังคม กลุ่มภาวะมีนิยมมีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาบนโลกพร้อมกับความว่างเปล่าไม่มีสาระอะไรติดมา ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของตัวมนุษย์เองที่จะต้องพยายามค้นหาตัวเอง และเลือกสร้างลักษณะของตนเองที่ตนอยากจะเป็น อาทิ เป็นครู แพทย์ วิศวกร ช่างนา ผู้เสียสละ เป็นต้น ในการเลือกบุคคลมีสิทธิเสรีภาพปราศจากเงื่อนไข และกฎเกณฑ์ของสังคมบีบบังคับ

เป้าหมายการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและรู้จักตนเอง โดยการทบทวน พิจารณาใคร่ครวญและตรวจสอบตนเองอยู่เสมอ ๆ เพื่อให้เกิดสำนึกที่ถูกต้อง การศึกษาช่วยให้ผู้เรียนรู้จักศักยภาพของตนเอง

นักเรียน มีเสรีภาพอย่างมากในการที่จะเลือกเรียนรู้อะไรในสิ่งที่ตนเองสนใจ ในประเทศไทยได้มีการทดลองจัดตั้งโรงเรียนตามแนวความคิดของปรัชญากลุ่มภาวะนิยมคือ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดสอนตามความสามารถของผู้เรียน ตามความชอบของผู้เรียนเป็นหลัก หรือ summer hill, non-grad school เป็นต้น

ครู จะทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นเร่งเร้าให้ผู้เรียนรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ครูควรพยายามทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่า ชีวิตเป็นของตัวเองตั้งแต่นั้นผู้เรียนควรเป็นผู้กำหนดแนวทางชีวิตเอง หลังจากได้ศึกษาข้อมูลต่างๆและได้รับคำแนะนำจากครูหรือผู้มีประสบการณ์แล้ว ผู้สอนควรมีความเป็นกันเองและร่วมคิดร่วมทำกับนักเรียน

หลักสูตร ให้ความสำคัญกับทุกรายวิชา ทุกเนื้อหาเสมอภาคกัน หากผู้เรียนเห็นว่าวิชาใดเหมาะกับตนที่จะทำให้ตนเข้าใจสังคมและตัวเองได้ ย่อมถือว่าวิชานั้นเหมาะกับนักเรียน เนื้อหาในหลักสูตรจะมุ่งเน้นการเจริญเติบโตและพัฒนาการผู้เรียน ดังนั้นวิชาที่สอนจึงมีความโน้มเอียงไปทางหมวดมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

การจัดการศึกษา ตามแนวคิดของปรัชญากลุ่มนี้ สะท้อนให้เห็นได้อย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาในระบบเปิด มนุษยธรรมในการศึกษา การสอนแบบไม่มีชั้นเรียน การจัดกลุ่มผู้เรียนหลายกลุ่มอายุ เป็นต้น

สำหรับข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวคิดของนักปรัชญากลุ่มภาวะนิยมก็คือ มักจะถูกวิพากษ์วิจารณ์กับการลงทุนทางการศึกษา ทั้งนี้เพราะว่า การจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของแต่ละคนนั้น จะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ปรัชญาดังได้กล่าวมาแล้วในตำราบางเล่มยังมีกล่าวถึงปรัชญาทางการศึกษาอื่น ๆ อีกได้แก่

6. ลัทธิปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)

ปรัชญาวิเคราะห์มีชื่อเรียกอย่างอื่นคือ Analytic Philosophy, Scientific Empiricism ปรัชญากลุ่มนี้เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งเน้นวิธีการวิทยาศาสตร์ ให้ความสำคัญแก่ข้อมูลทั้งหมด และจะต้องอาศัยวิธีการวิเคราะห์ หรือตรวจสอบภาษาด้วยความระมัดระวัง ดังนั้นปรัชญากลุ่มนี้จึงเกี่ยวข้องกับญาณวิทยา มากกว่าอภิปรัชญา และคุณวิทยา ปรัชญาวิเคราะห์จะอาศัยหลักการของอภิปรัชญาและคุณวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ในแต่ละเรื่องเท่านั้นเอง

เมื่อนำเอาปรัชญามาวิเคราะห์มาใช้กับการศึกษาก็จะพบว่าส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความคิดรวบยอดทางการศึกษา ข้อถกเถียง ข้อความโฆษณาชวนเชื่อ และข้อความต่างๆ ตัวอย่างเช่น การพยายามจะอธิบายว่าการสอนคืออะไร การสอนแตกต่างจากการอบรมอย่างไร และการสอนต่างจากการเรียนอย่างไร หรือการที่จะพยายามพิจารณา

ความสัมพันธ์ของปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน

เนื่องจากปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการจัดการศึกษา ดังนั้นปรัชญาการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรโดยตรง สังคมใดที่มีแนวความคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง แนวคิดอันนั้นก็สะท้อนให้เห็นได้จากการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งพิจารณาได้จากแนวทางการจัดการเรียนการสอนตามลัทธิปรัชญาการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าปรัชญาการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร พอสรุปได้ดังนี้

1) ในส่วนอภิปราย จะเป็นรากฐานของการกำหนดเป้าหมายการศึกษา โดยเหตุนี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจในเรื่องอภิปรายอยู่เป็นอันมาก ถ้านักพัฒนาหลักสูตรมีความเข้าใจในอภิปรายดีก็ย่อมจะสามารถตั้งจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม

2) ในส่วนของคณิตวิทยา และตรรกวิทยา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาความรู้ มักมีอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปใช้ กล่าวคือ การที่พยายามแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้การเรียนการสอนบังเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดนั้น ถือได้ว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคณิตวิทยาและตรรกวิทยาโดยตรง

3) ในส่วนของคณิตวิทยานั้น นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีความเข้าใจในสังคมที่อยู่นั้นมีอะไรดี อะไรงาม สิ่งไหนดี สิ่งไหนเลว ฯลฯ ถ้านักพัฒนาหลักสูตรมีความเข้าใจเกี่ยวกับคณิตวิทยาดีแล้ว ก็ย่อมสามารถจะเลือกสรรหรือกำหนดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมไว้ในหลักสูตรต่อไป

6.ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย

ธรรมชาติของศาสตร์ทางการศึกษานั้น กล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นศาสตร์ประยุกต์ (applied science) ดังนั้นแนวคิดตลอดจนวิธีการจัดการศึกษาจึงได้นำเอาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษา โดยศาสตร์ทางการศึกษาจะพยายามเลือกสรรเอาเฉพาะสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นหรือสามารถนำไปปฏิบัติได้ มากเป็นส่วนประกอบในการจัดการศึกษา วิธีการเลือกสรรสิ่งต่าง ๆ จะครอบคลุมไปถึงการเลือกสรรศาสตร์ต่าง ๆ ในระดับสาขาวิชา และเลือกสรรเนื้อหาสาระในระดับย่อยซึ่งอยู่ภายในแต่ละสาขาวิชาอีกด้วย

ในเรื่องปรัชญาการศึกษาที่เช่นเดียวกัน เนื่องจากปรัชญาแต่ละลัทธิจะมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในแต่ละสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือจะเป็นข้อจำกัดอย่างยิ่งถ้าจะนำเอาปรัชญาลัทธิใดลัทธิหนึ่งมาใช้กับสังคมไทยโดยตรง การจัดการศึกษาของไทยในอดีต ระหว่างปี พ.ศ.2411-2547 อาจกล่าวได้ว่า เป็นไปตามแนวสาร์ตนิยม (วิทย์ วิศวกรรม อ่างถึงในสังต์ อุทรานนท์, 2532) แต่ในปัจจุบันอาจเป็นการยากที่จะบอกว่าปรัชญาการศึกษาในหลักสูตรไทยเป็นไปตามลัทธิปรัชญาใด ซึ่งอาจจะบอกได้เพียงแต่ว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว มีความสอดคล้องกับลัทธิใดหรือปรัชญาใดมากที่สุดเท่าที่เห็น ตัวอย่างเช่น อาจบอกได้เพียงว่าหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 นั้น มีความสอดคล้องกับลัทธิปรัชญาแบบสาร์ตนิยม มากที่สุด หรือหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 นั้นมีความสอดคล้องกับปรัชญาลัทธิปฏิรูปนิยมมากที่สุด ที่กล่าวหลักสูตรของไทยมีความสอดคล้องกับลัทธิปรัชญาแบบนั้นแบบนี้มากที่สุดนั้น เป็นเพียงการกล่าวส่วนใหญ่นั้น แนวคิดในการจัดการศึกษาค่อนข้างไปในลัทธิปรัชญาใดปรัชญาหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าทุกอย่างจะเป็ไปตามแนวคิดของปรัชญาลัทธินั้น ๆ ทั้งหมด ทั้งนี้อาจเนื่องจากว่า นอกจากจะมีแนวคิดตามปรัชญา นั้น ๆ แล้วยังมีความคิดจากปรัชญาลัทธิอื่น ๆ ผสมผสานอยู่ด้วย ปรัชญาลัทธิอื่น ๆ ผสมผสานอยู่ด้วย ปรัชญาที่เกิดจากการผสมผสานแนวความคิดของปรัชญาอื่น ๆ อยู่ มีชื่อเฉพาะว่า "ปรัชญาแบบผสมผสาน (Eclecticism)" โดยลักษณะเช่นนี้ จึงกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า หลักสูตรประถมศึกษาของไทยเป็นไปตามลัทธิปรัชญาแบบผสมผสานก็ได้ ซึ่งแนวคิดปรัชญาแบบนี้จะทำการเลือกสรรเอาส่วนที่เห็นว่ามีความเหมาะสมจากปรัชญาลัทธิต่าง ๆ มาผสมผสานกันโดยไม่ยึดลัทธิใดลัทธิหนึ่งโดยตรง

บรรณานุกรม

สังต์ อุทรานนท์. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

กิติ บุญเจือ. *ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. 2522.

ไพฑูริย์ ลินลารัตน์. *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2529.

อุรวดี รุจิเกียรติติจร. *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น*. ขอนแก่น. ขอนแก่นการพิมพ์. 2535.